ASPECTS REGARDING THE STYLISTICS AND RHETORIC OF THE PAMPHLET. COCEA'S JOURNALISTIC WRITING – THE IRONY TECHNIQUES

Ruxandra Coman
Lecturer, PhD., Spiru Haret University

Abstract:The current study extends past research on Cocea's journalistic work by outlining new perspectives on stylistics and rhetorical techniques as part of an approach to pamphlet art understood as negativity and polemic struggle in the field of journalistic debate. The mainstay of the paper is formed by an analysis of articles published by Cocea in the journals of his time. The study addresses the issue of diverse realizations of irony as a provocative rhetorical strategy in Cocea's journalistic work taking into account the fact that his press texts add new meanings to understanding his entire atitude towards essential issues such as monarchy, social deficiencies, class injustice. The purpose of the research is to stress the specific of Cocea's modalities to construct the pamphlet notes in his journalistic work, and the study closelly follows the specialized bibliography dedicated to interpreting the ways in which pamphletary modalities function in the press text.

Keywords: ironic antonomasia, denigratory metaphor, literary pamphlet, satire, antiphrase.

Pamfletul lui Cocea, inconfundabil, cu o amprentă stilistică viguroasă, reflectă convingeri puternice şi revolte reale, declarate ca atare, iar ţintele sunt guvernanţii liberali, monarhul, clerul. Acumularea de procedee ale asocierii, prin care naratorul solidarizează opinia sa cu cea a destinatarului, este specifică textelor de acest gen. Cititorul este luat drept martor şi implicat în procesul interpretării datelor, nuanţa de proză beletristică a publicisticii sale critice şi polemice este imprimată de apelul la un limbaj artistic ce atestă forţa imaginativă, nu doar pe cea a unei retorici discursive specifice jurnalismului de frondă. Cocea dovedeşte intuiţii interesante, are mai puţin ludic verbal, mai puţin sarcasm teatral, denunţurile sale par documentate, susţinute de statistici.

Ca jurnalist, Cocea utilizează modalităţile ironiei, cu finalitate retorică, indiferent de forma acestora (metafora şi comparaţia ironice, asteismul, comunicaţia, antimetateza, antonomaza etc.) în sprijinul criticii corective, în cadrele unei construcţii narative destinate spaţiului de ziar, pentru a transmite opinia sa categorică faţă de aspectele pe care le consideră blamabile în societate.

Cocea s-a remarcat ca director al revistei democratice şi progresiste „Facla", publicaţie despre care s-a afirmat că ar fi avut tocmai meritul de a fi făcut din pamflet o specie literară distinctă, însuşi conducătorul ei cultivând cu talent „pamfletul cu virtuţi literare"[1]. Cocea va exploata la maximum în articolele sale antimonarhice şi antiliberale strategiile de realizare pamfletară.

Pamfletul său este apropiat de acel tip de material jurnalistic definit ca atare în dicţionarele de specialitate, de termeni literari sau jurnalistici, ca „specie satirică"[2] de interes ocazional, la baza căreia stau tehnici ale oratoriei. Unii autori consideră că pamfletul recurge atât la mijloacele prozei oratorice, cât şi ale jurnalisticii: „Nu se poate vorbi despre un pamflet pur publicistic; specia aparţine literaturii oratorice şi este cultivată şi în presă."[3] Chiar şi un dicţionar de jurnalism defineşte pamfletul, în primul rând, drept „specie literară"[4], cu o relaţie sinonimică extinsă către un

[1] Ion Hangiu, *Dicţionar al presei literare româneşti*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1987, p. 127
[2] „Dicţionar de termeni literari", Bucureşti, Editura Academiei, 1973, p. 314
[3] Doina Ruşti, *Presa culturală. Specii, tehnici compoziţionale şi de redactare*, Bucureşti, Editura Fundaţiei PRO, 2002, p. 156
[4] Cristian Florin Popescu, *Dicţionar explicativ de jurnalism, relaţii publice şi publicitate*, Bucureşti, Editura Tritonic, 2002, p. 255

BDD-A29515 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 05:54:16 UTC)

termen pe care alți teoreticieni îl plasează în categoria modalităților de realizare pamfletară – satira. Astfel, Cornel Munteanu afirmă că satira este o modalitate literară, ce presupune, în pamflet, valorificarea „tehnicilor atacului”[5].

George Nițu consideră că pamfletul lui Cocea întrunește deopotrivă calitățile beletristicului și pe cele ale jurnalismului, numindu-l „pamflet publicistic și literar”[6], scriitorul de la „Facla” fiind cel care a cultivat „cu măiestrie”[7], în pamfletul politic, atacul direct, ironia amară, tonul amenințător, recurgând la un stil de rechizitoriu.

În cartea al cărei titlu preia o sintagmă dintr-un text de poetică pamfletară în care Cocea afirma că „esențiala calitate a pamfletarului este sinceritatea scriitorului și onestitatea lui”[8], Magda Răduță afirmă că, în pamfletele lui Cocea, scriitura jurnalistică se distinge prin „execuția sumară”[9] a obiectului pamfletizat. Jurnalistul socialist „scrie pamflet din convingere, din temperament, din imposibilitatea de a crea altfel decât sprijinindu-se pe scandaloase paradoxuri și indignări.” și, asemenea tuturor pamfletarilor, „are nevoie de reacția cititorului”, expunându-și „îndrăzneala proprie, orgoliul de a fi îndrăznit să atace, să strige adevăruri incomode, să se lepede de orice precauție.”[10] „O caracteristică esențială a pamfletelor lui Cocea este prezența eului fără măsură în orice text de tip acuzator”[11], constată cercetătoarea, care va afirma ulterior, într-un interviu pentru „Dilema veche”, că tonul pamfletelor lui Cocea se modifică atunci când articolele de la „Facla” îi sunt secondate grafic de caricaturile lui Iser. Cocea nu va mai face atât de multe portrete fizice, ci își va rafina scriitura printr-un „adevărat minimalism de expresie”[12], devenind „mai amar, mai încă și mai atacant, dar atacant în descriere gestuală sau de intonație, nu în portretistică.”[13]

Cercetarea ulterioară a subliniat permanent faptul că articolele de comentariu critic neiertător își atingeau scopul, acela al anihilării adversarului prin deconspirarea defectelor, de aceea a fost numit „un pamfletar temut și detestat”.[14]

Despre stilul său pamfletar s-a afirmat că excelează prin „fraza construită ireproșabil, ritmică”, prin „ironia voalată (ce) alternează cu strigătul aspru”; „lupta deschisă, frontală”, nu „atacul insinuant, perfid”[15] îi caracterizează articolele critice, afirmă Virgiliu Ene.

Într-un interviu publicat în „Facla”, din 1931, Cocea va mărturisi că niciun rând nu a fost scris „care să nu urle de deznădejde și să nu clocotească de revoltă”, fiindcă, așa cum remarcă Virgiliu Ene, „el simțea că are un cuvânt hotărât de spus asupra epocii în care trăia”, de aceea se va dedica unui gen care-i va aduce reputația : pamfletul.”[16] Pamfletele lui Cocea dovedesc un „remarcabil talent”, fiind „valoroase prin atitudine curajoasă și realizare artistică.”[17]

În primul său pamflet[18], jurnalistul critică aspecte sociale grave, a căror cauză evidentă este, în opinia sa argumentat susținută, „capitalismul cosmopolit”, vinovat pentru degradarea satelor cu țărani înfometați, dezumanizați de boli și sărăcie, aflați la bunul plac al boierimii rapace. Ghilimelele ce încadrează adjectivul din titlu poartă, încă de la început, intenția ironică. Climaxul

[5] Cornel Munteanu,*Pamfletul ca discurs literar*, Bucureşti, Editura Minerva, 1999, p.177
[6] George Nițu, *Pamfletul în literatura română*, Timişoara, Editura de Vest, 1994, p.157
[7] *Ibidem*
[8] Magda Răduță, *„Nici mănuși, nici milă.” Trei pamfletari interbelici*, București, Editura Universității, 2013, p. 145
[9] *Ibidem*
[10] *Idem*, p. 126
[11] *Idem*, p. 151
[12] Magda Răduță, *apud* Dumitrescu, Laura, „*Pamfletul e un semn al pasiunii dezlănțuite* – interviu cu Magda Răduță”, în „Dilema veche”, nr. 704/ 17-23 august 2017
[13] *Ibidem*
[14] Sultana Craia, *Dicționarul ziariștilor români*, București, Editura Meronia, 2007, p. 62
[15] Virgiliu Ene, *N.D. Cocea*, București, Editura Politică, p. 27
[16] *Idem*, p. 13
[17] *Idem*, p. 14
[18] *Dunărea „românească”*, publicat în *Dezrobirea*, 9 februarie 1907; în N. D. Cocea, *Pamflete*, pp. 31-32

BDD-A29515 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 05:54:16 UTC)

ascendent, metafora metonimică[19] cu transfer semantic ușor recognoscibil din domeniul agricol, cu sugestia decodării în linie denigratoare, construcția antitetică, toate aceste modalități de realizare a ironiei au impact emoțional, din punct de vedere stilistic, dar, totodată, contribuie la influențarea de tip retoric, la nivel rațional, a destinatarului chemat să se implice prin lectură activă. În viziunea jurnalistului, Dunărea, ca unicul „fluviu care a oglindit în apele ei limpezi politicianismul tulbure din porturile noastre naționale (...) poartă pe valurile ei corăbiile grele cu grâul nenorocirii și al excedentelor noastre bugetare." Se observă apelul la termeni din mediul rural, pentru consilidarea suportului contextual al clarificării selecției metaforice. Cocea face apel la o enumerație în care lectorul decodează cu ușurință intenția de incriminare a celor aflați la putere, enumerație prin care pătura exploatatoare este configurată ca o clasă socială divers reprezentată prin indivizi cu statut social înalt, figură de stil asociată cu un epitet susceptibil de marcă antifrastică: „avocatul politician și arendaș, șeful venerabil al unui partid de guvernământ, vodă". O altă metaforă metonimică, ce depășește, ca structură lingvistică, simpla schemă comparativă, este cea din afirmația incriminatoare „soarele apunând azvârlea, ca un semn al răzvrătirii noastre, o dâră de jăratec și de sânge peste ghețurile Dunării *românești*".

Acțiunile regimului parlamentar și ale celui dinastic sunt incriminate într-un articol[20] în care Cocea apelează la toate armele pamfletarului neiertător în blam, a cărui critică zdruncină conștiința lectorului și a cărui stilistică în linia ironiei îi susține perfect intenția denigratoare. Astfel, într-un etopee în tușe minimaliste, Cocea îl numește pe ministrul de interne Ionel Brătianu, în sens peiorativ, „omul tuturor surprizelor", conturând, prin metafora ironică a luntrașului nechibzuit, imaginea politicianului lipsit de scrupule. Omul politic, „într-o minunată schimbare la față, dând cu piciorul democratismului și trăgând din lopeți spre apele moarte ale conservatorismului reacționar", devine reprezentantul tuturor guvernanților antidemocratici, printr-o strategie a generalizării cu impact sigur asupra cititorului. Aceași metaforă de mare efect, deja clișeizată nu doar în în jurnalistica vremii, este cea a scenei politice văzute ca o scenă de teatru: „Parlamentul s-a adunat de astă-primăvară, l-am văzut votând în pripă câteva legi de o însemnătate mai mult decât ridicolă și apoi dizolvându-se într-o larmă de școlari în vacanță, trăgând cortina cu seninătate peste actul întâi al unei melodrame stângace." Antonomaza ironică este și ea destul de des întâlnită la Cocea: guvernanții sunt „felceri sociali", figură de stil asociată cu metafora medicală, în direcția ironiei, desigur: „au luat sângele poporului numai ca să-l însănătoșeze". Construcția antifrastică este amplă, iar exclamațiile în climax ascendent dau tonalitate de amvon discursului jurnalistic construit pe baza unei figuri dialogistice de intenție ironică - comunicația, prin care jurnalistul se adresează lectorilor, simulând că îi consultă cu privire la justețea unor hotărâri ale guvernanților: „Și astfel au trecut luni și luni. Și s-a apropiat pe nesimțite ziua scadenței, și iată că, cu gesturi de avar, care-și dezvăluie comorile, atotputernicii noștri au lăsat să se zărească, la răstimpuri mari, crâmpeie din reformele lor. Ce legi! Ce reforme! Un șirag întreg, un lanț de aur, care va sta bine la gâtul țăranului. Pământ, școli, drepturi cetățenești? Visuri anarhiste. (...) Căci trebuie să recunoaștem cu toții, alături de domnul Ionel Brătianu, că aici e nodul gordian al problemei. Oare s-au răsculat țăranii pentru că n-au pământ, pentru că îi jefuiesc arendașii și proprietarii, pentru că le mor copiii de foame, pe vatră? Ași, de unde? Domnul Brătianu vă poate afirma cu seninătate: țăranii s-au răsculat pentru că jandarmeria rurală nu corespunde necesităților unui stat democratic. Sporiți jandarmeria și chestia țărănească e rezolvată." Construcția antitetică, cu evidente nuanțe antifrastice, adjectivizarea de factură antifrastică, creionează o stare de fapt inechitabilă, iar această injustețe socială este demonstrată de jurnalist cu cifre, deci nu doar cu talent de orator și cu emoția expresivității stilistice: „Dar opera legislativă e mai bogată decât atât. Și originală. D-stră, de pildă vă închipuiți că din cele două clase sociale, care în țara asta și-au împărțit frățește, una ponoasele și alta

[19] „metafora realizată prin folosirea unei substituiri între termenul propriu și cel figurat pe baza unei metonimii, și nu prin asemănare", în Gh. N. Dragomirescu, *Dicționarul figurilor de stil*, p. 200
[20] „Reformele", publicat în *România muncitoare*, 28 octombrie 1907; în N. D. Cocea, *op.cit*, pp. 33-37

BDD-A29515 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 05:54:16 UTC)

foloasele, clasa țărănească e cea care trage targa pe uscat. Ce erezie! Ce învederată ignorare a realității! Cei 11000 de asasinați pe câmpul răscoalelor au lăsat moșteniri bogate. Văduvele lor, părinții și copiii lor, trăiesc în belșug, nici nu le pasă de iarna care vine, de foamea care bate la ușile proptite pe gaura bordeielor. Cei care sunt într-adevăr nevoiași sunt bieții proprietari, oamenii aceștia blânzi ca mielușeii au rămas fără palate, fără hambare, în care să-și adăpostească nervii lor subțirișisi vagoanele lor de grâu."

Cocea utilizează același procedeu al comunicației de intenție ironică atunci când comentează în ton amar îngrădirea libertății de expresie, dar și preteriția (pretinde că trebuie recunoscută o stare de fapt pe care, în realitate, o condamnă cu vehemență), comparația-imagine, ce coboară în plan inferior obiectul pamfletizat prin asocierea cu un animal – păianjenul, dintr-o specie a cărei simbolistică este, în cultura autohtonă, conotată negativ, prolepsa antifrastică[21]: „Două legi ca astea e ceva, desigur, dar nu îndestul. Domnul Ionel Brătianu n-ar putea dormi cu două flori de laur la cununa d-sale. A treia se întrevede (...). E vorba de restrângerea libertății presei. (...) Alegerile parlamentare sunt o ficțiune. Libertatea întrunirilor e pe dric. Justiția e slujnica încercată a mai-marilor zilei. (...) De ce s-ar mai păstra, prin urmare, această formă învechită a libertăților de odinioară: presa? Să recunoaștem mai bine că numai ei i se datorează toate relele din ultimii ani. (...) Ei da; presa le-a dat pe toate în vileag, presa e mama tuturor vinelor, gura presei trebuie astupată, ca domnul Ionel Brătianu să poată mistui în tihnă, ca un păianjen enorm, sângele cu care l-a hrănit represiunea. Sfărâmați-o!" Poate fi vorba aici și de utilizarea figurii retorice prin care este simulată o concesie acordată adversarului de idei, pentru ca jurnalistul să obțină avantajul ducerii în derizoriu a pretențiilor injuste – este vorba de ceea ce în arta oratorică poartă denumirea de paromologie[22].

Despre pamfletul „Camerele s-au deschis: comedia începe"[23] critica a afirmat că a fost păstrat de istoria literară ca un model al genului.[24] O modalitate predilectă de realizare a intenției denigratoare este minimalizarea, prin ducerea în derizoriu a țintei vizate, prin apelul la metafora piesei de teatru (în varianta farsei, deci a unei formule dramaturgice de rang inferior), a balului mascat, sau metafora din aceeași categorie, cea cu limită diomatică („staulul gras al țării") prin recurgere la narativizarea specifică speciei jurnalistice a jurnalismului informativ - relatarea. Nu lipsește nici punerea în antiteză, cu aceeași intenție de ironizare a deșertăciunii, a lipsei de fond, a contrastului dintre esență și aparență de care dau dovadă parlamentarii: „În bubuitul tunurilor, în strălucirea hainelor de paradă, în cântecele preoților, s-a deschis (...) sesiunea parlamentară. Reprezentanții națiunii bucuroși să se regăsească în staulul gras al țării, plimbau figurile lor strălucitoare de fericire în marea sală de ședințe, veselă și zgomotoasă ca un bal mascat. După salutările de rigoare, după (...) cele dintâi clevetiri și urzeli de intrigi, șoptite la ureche, cortina se ridică, în liniștea solemnă. (...) se vorbește mult, numai de nenorocirile țărănimii decimată de foame și de gloanțe, de împilările nesfârșite ale muncitorimii orășenești, numai de milioanele de flămânzi, de batjocoriți, de robi albi vânduți măriei sale, nu se vorbește nimic, (...), parcă răscoale n-ar fi fost și parcă alte răscoale n-ar fi pregătite prin însăși răutatea, lăcomia și ura de clasă a politicienilor regali. Dar să nu cobim a rău. Farsa e veselă, parlamentul voios și un ropot de aplauze răsplătește pe autorul comediei." Pamfletarul conturează un tablou de scenetă caragialiană, recurgând la o metaforă inedită, cea a falsei superiorități ideologice obținute prin concretețea unor artificii de recuzită teatrală: „Cu cuvinte mari în gură, (...), ridicați pe coturnii patriotismului, actorii parlamentari vor juca după cum li se va sufla din cușca guvernului și după cum se vor trage sforile interesului din umbra culiselor. Tirade sforăitoare vor fi declamate cu emfază, preocupări înalte vor înfrunta figurile fardate, lovituri de teatru minunate vor fi pregătite cu îndemânare, roluri de

[21] „figura retorică prin care se previne, pentru a fi combătută, o obiecție", în Gh.N. Dragomirescu, *op. cit.*, p. 244
[22] Gh. N. Dragomirescu, *op.cit.*, p. 230
[23] „Camerele s-au deschis: comedia începe", publicat în *România muncitoare*, 25 noiembrie 1907; în N. D. Cocea, *op.cit*, pp. 38-41
[24] Virgiliu Ene, *op. cit.*, p. 16

BDD-A29515 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 05:54:16 UTC)

salvatori naționali vor fi distribuite cu nemiluita (...). Impresariul comediei parlamentare va intercala repede printre rânduri cuplete duioase pe aria dragostei de țărănime, va rade hrean pe scenă ca să lăcrămeze ochii actorilor (...)". Climaxul ascendent, finalul construit în varianta antitezei prin care sunt demascate defectele țintei incriminate valorifică resursele de ironie amară, cu o tonalitate de ușoară resemnare în fața unei situații reiterate la nesfârșit: „Și poporul (…) va înțelege, și de data aceasta prea târziu, că luxoasele vestminte de reforme sunt haine sarbede de teatru. Abia când cortina se va lăsa peste ultimul act al farsei; când altă trupă, cu alți actori și cu aceeași piesă, va pune stăpânire pe scena comediei politice (...) abia atunci va pricepe că toate discursurile solemne, că toate afirmările de principii, că toate hărțuielile dintre partide, n-au avut altceva în vedere decât punga lui de contribuabil păcălit. (...) Farsă în care actorii râd și poporul plânge." Pentru accentuarea intenției ironice, câmpul lexico-semantic este bogat în termeni specifici dramaturgiei (farsă, cortină, actori, piesă, comedianți, măști). Este vorba aici, poate mai evident decât în alte cazuri, că este vorba de ceea ce a fost numit „pamfletul satiric".[25]

Epitetul antifrastic, des utilizat de jurnalistul antinaționalist și antimonarhist, apare și în articolul „Jertfa celor douăsprezece mii"[26]: „Au trecut trei ani de la răscoale (...) s-au răsculat țăranii, robi sălbatici, leneși și inculți (...) au îndrăznit să ceară pământ, învoieli mai ușoare, dări mai puține și mai multă dreptate. Ordinea statului și dulcea tihnă boierească fiind astfel turburate, glorioasa armată a majestății sale a fost trimisă să liniștească spiritele." Cocea acuză represiunea sângeroasă și implică ironia fină, decodată de cititor într-o preteriție: „Nu vom spune că răscoalele se puteau potoli și altfel, de pildă dându-se pământ țăranilor (...). Nu. Vom privi opera partidului liberal ca un act inimitabil de înțelepciune politică."

În articolul **„**Armata țării"[27] Cocea face apel la o ironie aparte, cea realizată în ceea ce a fost numit „spațiul așteptărilor reciproc împărtășite"[28]. Ironia implică o „reevaluare cognitivă a unei stări de lucuri"[29], dar este, în cazul de față, și un „act de limbaj simulat"[30]. Cocea adoptă o strategie retorică de efect – cea a asocierii, dar și antifraza, construcția antitetică: „Cunoașteți patriotismul guvernelor și partidelor noastre. Sunteți în curent cu marile sacrificii făcute pentru apărarea și armat țării. Ați aflat, poate, de asemenea, că în timpul răscoalelor din 1907 armata țării a fost aceea care a consolidat principiul sacru al marii proprietăți rurale, în sângele țărănimii împușcate. Că, pentru opera aceasta de salvare națională au curs decorațiile, bacșișurile și frazele ditirambice ale oficialității. Că, de atunci încoace, nu e politician în țara asta căruia să nu-i tremure glasul și să nu i se umezească ochii când vorbește de soldatul român. Să nu vă indignați, pentru că, cu cât soldații sunt mai goi, mai flămânzi și mai îndobitociți de foame, cu atât sunt mai utili lăzilor de fier și mai scumpi inimii maiestății sale regelui milionar." Aceeași strategie retorică a antifrazei apare și în pamfletul „Regele complice al asasinilor. Palatul gazdă de hoți"[31], în care Carol I este acuzat de complicitate la genocid în momentul în care a ordonat armatei să înăbușe răscoala de la 1907: „Să fim mândri: avem regele meritat. Slavă memoriei lui Brătianu, pripășitorul dinastiei străine în țară! De mii de ori, slavă!"

Pamfletul „Vițelul de aur"[32] apare în varianta fabulației ce amintește de conu Leonida al lui Caragiale, cu un rege speriat de salvele de tun închinate sărbătorii de 10 Mai, un rege înfățișat

[25] În „pamfletul satiric", subiectul „nu se mărginește doar la descrierea (...) viciilor şi defectelor umane, ci angajează în propriul discurs formele de incitare, denunţare şi sancţionare" - este vorba de „un atac imediat şi fixat pe obiect", cf. Cornel Munteanu, *op. cit.*, p. 177.
[26] „Jertfa celor douăsprezece mii", publicat în *Facla*, 13 martie 1910; în N. D. Cocea, *op.cit.*, pp. 57-59
[27] „Armata țării", publicat în *Viața socială*, decembrie 1910; în N. D. Cocea, *op.cit.*, pp. 76-80
[28] Elena Negrea, *Pragmatica iorniei. Studiu asupra ironiei în presa scrisă românească*, București, Editura Tritonic, 2010, p. 100
[29] *Idem*, p. 101
[30] *Idem*, p. 105
[31] „Regele complice al asasinilor. Palatul gazdă de hoți" publicat în *Facla*, nr. 10/ 10 martie 1912, în N. D. Cocea, *Scrieri alese*, pp. 43-44, Editura Albatros, București, 1982, ediție îngrijită de Virgiliu Ene
[32] „Vițelul de aur", publicat în *Facla*, nr. 19/ 11 mai 1913; în N. D. Cocea, *Scrieri alese*, București, Editura Albatros, 1982, pp. 54-55

BDD-A29515 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 05:54:16 UTC)

negativ, prin intermediul etopeei antifrastice: „Răbdarea lui învinsese totul şi tenacitatea lui plecase toate frunţile la pământ. Cu ochii închişi evocă lupte înverşunate, frământări cumplite, o frescă imensă de pofte şi de ambiţii rostogolindu-se, strângându-se de gât, muşcându-se cu dinţii, la picioarele tronului. El singur ieşise învingător din toate încurcăturile. (...) Şi el era stăpânul." Anafora nominală sugestionează direcţia de lectură către degradarea morală a celui subjugat de puterea banului: „Şi-atunci, în sufletul regelui se ridică un imn de recunoştinţă, un cântec imens de slavă pentru puterea infinită a aurului. Aurul îi modelase înţelepciunea, aurul îi netezise căile politice, aurul îi dăduse şi-i asigurase victoria. Prin aur dobândise totul: slugi, lachei, politicieni, miniştri, suflete, caractere, suflete şi iarăşi suflete de vânzare. Puterea lui era puterea eternă a viţelului de aur". În final, textul unei rugăciuni esenţiale a creştinătăţii este reinterpretat în variantă parodică, cu tratarea în registru devalorizant a obiectului venerat. Discursul pamfletar antidinastic dobândeşte, într-un climax ce aminteşte de pamfletele antidinastice ale lui Kogălniceanu[33]: Viţelul nostru care eşti în ceruri, sfinţească-se numele tău, vie împărăţia ta, facă-se voia ta, precum în cer aşa şi pe pământ. Banul nostru cel de toate zilele dă-ni-l nouă astăzi şi ne iartă nouă datoriile noastre, precum şi noi iertăm sfetnicilor noştri, şi nu ne duce pe noi în nevoie şi ne izbăveşte de cei de la Facla. Amin!" Se observă metatextualitatea cu intenţie ironică.
Magda Răduţă vorbeşte de o strategie de „*mise en abîme* glumeţ-infatuată"[34], de acel topos pamfletar al lumii pe dos.

Pamfletul-portret colectiv din „Hienele"[35], cu titlul reprezentat de o antonomază preluată din specia inferioară, de obicei detestată de om este construit, la Cocea, în linia prozelor satirice care accentuează defecte morale recognoscibile, în strictă corespondenţă de simbolism negativ cu trăsăturile fizice ridiculizate. Antonomaza prin care sunt numiţi cei trei fraţi Brătieni poartă indiciul ironiei şi al ridiculizării prin coborârea în animalier macabru.

Tabloul de la începutul articolului este lugubru, de o concreteţe şi o minuţie a detaliului grotesc specifice artei de disecţie a pamfletarului. Pe un fundal sepulcral, sunt proiectate imagini ale animalelor necrofage în plin ospăţ cu măruntaie putrezite. Descrierea iniţială nu este decât un pretext pentru construirea unei analogii denigratoare, în care aluzia la afacerile oneroase are rol catalizator al intenţiei sarcastice: „Asemenea hienelor din cimitirele africane, dindărătul celor unsprezece mii de morminte desfundate în primăvara anului 1907, din subteranele afacerilor patriotice, din gropniţele întreprinderilor naţionale, apar trei perechi de ochi şi cele trei guri ale fraţilor Brătieni." Varianta schematică a unei prozopografii satirice utilizează, ca o categorie estetică predilectă în pamflet, grotescul, cu intenţia de punere în corespondenţă simbolică a trăsăturilor fizice şi a celor morale. Funcţionează aici principiul reflectării tarelor morale în defectele de ordin fizic. Presupoziţia de lectură este satisfăcută deplin şi datorită metaforei ironice. Ochii reci, gurile nesătule sunt indiciul lavaterian al caracterului blamabil: „Ochii nu vorbesc, nu spun nimic. Dar gurile se agită, se deschid, clămpănesc, vor parcă să apuce, să înghită noi afaceri, (…), vieţi de ţărani, (…), dureri muncitoreşti şi terenuri petrolifere, tot ce a fost vis şi năzuinţă (…)."

Preferată de pamfletarul oricărei epoci, pentru capacitatea de sugestie într-o formulă sintetică, antonomaza denigratoare reprezintă, de obicei, chiar elementul paratextual cu mare impact

[33] Mihail Kogălniceanu este cel care va recurge la destructurarea parodică în pamfletul „Crezul moldovenilor", din 1848, în care era vizat Mihail Sturdza, domnitorul socotit drept pricina decăderii definitive a Moldovei. Pamfletarul inversează polii binelui şi răului: „Crez întru unul singur interes, izvorul a tot răul, făcătorul mârşăviilor şi al nelegiuirilor, văzutelor tuturor şi nevăzutelor, şi întru unul Mişelul domn, fiul blestămăţiei, cel unul fătat, carele din tatăl său s-a născut după câţiva ani, întuneric din întuneric, diavolul adevărat din Iuda adevărat, din pacatele moldoveneşti lepădat ca şi tatăl său (…)"; „şi întru unul blestămatul tâlhar, domnul nebuniei, carele de la mârşăvie purcede (…)" (în Geogescu-Buzău,G.; *Satire şi pamflete (1800-1848),* Editura pentru literatură, Bucureşti, 1968, pp. 162-163)
[34] Magda Răduţă, *„Nici mănuşi, nici milă." Trei pamfletari interbelici*, Bucureşti, Editura Universităţii, 2013, p. 151
[35] „Hienele", publicat în *Facla*, nr. 49/ 10 decembrie 191; în N. D. Cocea, *Scrieri alese*, pp. 41-42

BDD-A29515 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 05:54:16 UTC)

asupra lectorului. Cocea face apel la o antonomază cu sorginte în superstiția populară referitoare la existența sufletelor care bântuie lumea celor vii, după trecerea în neființă, creaturi cu o simbolistică negativă. „Strigoii”[36] sunt, într-un portret colectiv deloc măgulitor, aceia care conduc țara ca niște umbre malefice, uniți prin interesele oneroase comune. Enumerația abundentă, cu amplificarea intenției de satirizare, anafora verbală întăresc nota de sarcasm: „Îi unesc (…) jafurile, concesiunile, privilegiile, abuzurile, ilegalitățile, cointeresările. Îi unesc averile fabuloase făcute împreună, consiliile de administrație împărțite frățește (…). Îi unesc plăcerile vieții stoarse ușor din munca unui popor de robi, (…), zilele fără trudă și nopțile fără grijă, lunile tihnite și anii admirabili (…).”

În pamfletul „Marele căpitan”[37], titlul este construit pe baza virtuților de sugestie retorică ale antonomazei ironice. În variantă nominală, deși, aparent, elogioasă, antonomaza perifrastică, formată din adjectivul antepus al calității superioare și din substantivul ce denumește comandantul de rang înalt, înșală așteptările de lectură. Pamfletul lui Cocea ia forma inedită a unui text cu laitmotivul sugerat *memento mori* : „Și vei muri și tu, sire. (…) Ai strâns averi ! (…) La ce ți-au folosit ?! (…) Copii n-ai avut. (…) Ai fi putut, în schimb, să trăiești pentru alții. N-ai trăit decât pentru pentru tine. Rozându-ți buzele, care au mințit și au înșelat toate speranțele, te-aș întreba : - Ce ai făcut pentru urmașii tăi ?” Ulterior, pamfletarul conturează un tablou în care alegorismul configurează intenția satirizantă, pentru a sugera o pedeapsă pe măsura crimei comise : „Făcându-mi culcușul în țeasta ta, te-aș chinui, sire, zi și noapte, ani și veacuri întregi, cu întrebări și reproșuri postume. Aș fi viermele tău și conștiința ta. Plimbându-mă ca într-un palat, râzând cu hohot în craniul gol, aș aștepta acolo (…).”

Portretul șarjat *ad personam* din „Prințul”[38], valorifică dubla comparație-imagine, cu aceeași intenție denigratoare, în care comparantul este preluat dintr-o specie inferioară pentru a sugera defecte de caracter ușor decodabile (îngâmfarea, prostia) prin simbolistica atașată păsărilor respective (păunul și curcanul): „Îngâmfat ca un păun care-și resfiră coada și țanțoș ca un curcan, care se rotește într-o ogradă plină cu găini.”

Cocea nu abuzează, ca alți pamfletari, de strategia caricaturizării, metodele ridiculizării sunt, în cazul său, cu extracție retorică mai profundă. În special construcția antifrastică este cea care-i slujește cel mai bine scopul denigrator. Sub masca grijii pe care i-ar purta-o regelui Carol, pamfletarul pretinde că dorește numai binele Maiestății Sale, însă, prin intermediul antifrazei, Cocea propune cititorului o cu totul altă grilă de lectură: „Doamne, ce lovitură! Ne sângerează inimile, ni se împietresc sufletele de durere! Scumpul nostru rege, marele nostru suveran, adoratul nostru monarh, drăguțul nostru domnitor (…) s-a îmbolnăvit iarăși. S-a îmbolnăvit.”[39]

BIBLIOGRAPHY

Cocea, N. D., *Pamflete*, București, Editura de stat pentru literatură și artă, 1956; ediție îngrijită și prefațată de Eugen Campus
Cocea, N. D., *Scrieri alese*, București, Editura Albatros, 1982; ediție îngrijită de Virgiliu Ene
Craia, Sultana, *Dicționarul ziariștilor români*, București, Editura Meronia, 2007
„Dicționar de termeni literari”, București, Editura Academiei, 1973
Dragomirescu, Gh. N., *Dicționarul figurilor de stil*, București, Editura Științifică, 1995
Dumitrescu, Laura, „*Pamfletul e un semn al pasiunii dezlănțuite* – interviu cu Magda Răduță”, în „Dilema veche”, nr. 704/ 17-23 august 2017
Ene, Virgiliu, *N. D.Cocea*, București, Editura Politică, 1979

[36] „Strigoii”, publicat în *Chemarea*, nr. 489/ 14 octombrie 1920; în N.D. Cocea, *Scrieri alese*, pp. 89-91
[37] „Marele căpitan”, publicat în *Facla*, nr. 35/ 1 septembrie 1912; în N.D. Cocea, *Scrieri alese*, pp. 52-53
[38] „Prințul”, publicat în *Facla*, nr. 74/ 17 decembrie 1913, în N.D. Cocea, *Scrieri alese*, pp. 61-62
[39] „Du-te, Maiestate…”, publicat în *Facla*, nr. 323/ 17 septembrie 1914, în N.D. Cocea, *Scrieri alese*, pp. 67-68

BDD-A29515 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 05:54:16 UTC)

Hangiu, Ion, *Dicţionar al presei literare româneşti*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1987
Kogălniceanu, Mihail, „Crezul moldovenilor" în Geogescu-Buzău,G.; *Satire şi pamflete (1800-1848),* Bucureşti, Editura pentru literatură, 1968, pp. 162-163
Munteanu, Cornel,*Pamfletul ca discurs literar*, Bucureşti, Editura Minerva, 1999
Negrea, Elena, *Pragmatica iorniei. Studiu asupra ironiei în presa scrisă românească*, București, Editura Tritonic, 2010
Niţu, George, *Pamfletul în literatura română*, Timişoara, Editura de Vest, 1994 (capitolele referitoare la pamfletul lui N. D. Cocea; pp.157-172)
Popescu, Cristian Florin, *Dicționar explicativ de jurnalism, relații publice și publicitate*, București, Editura Tritonic, 2002
Răduță, Magda, *„Nici mănuși, nici milă." Trei pamfletari interbelici*, București, Editura Universității, 2013
Ruști, Doina, *Presa culturală. Specii, tehnici compoziționale și de redactare*, București, Editura Fundației PRO, 2002, cap. „Pamfletul", pp. 152-158

BDD-A29515 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-08 05:54:16 UTC)